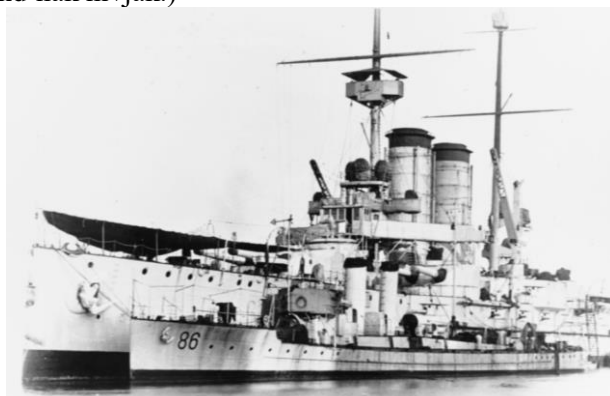

SMS Erzherzog Franz Ferdinand 1908

SMS Erzherzog Franz Ferdinand pre-dreadnought

(Testvérhajói: SMS Radetzky és SMS Zrínyi)

(A forrásokat zavarja, hogy az osztrák Lloyd egyik legnagyobb utasszállítóját, avagy termes gőzöst is Erzherzog Franz Ferdinand-nak hívják.)

Az SMS Erzherzog Franz Ferdinand és a 86 F torpedóhajó

Vízkesztése: üresen 14 508 tonna
feltöltve 15 845 tonna

Hossza: 138,80 m

Hossza a vízvonalon: 137,5 m

Szélessége: 24,58 m

Merülése: 8,14 m

Meghajtása: 2 db négyhengeres háromszoros expanziós gőzgép
12 db Yarrow-féle vízcsöves kazán
2 db 5,25 m átmérőjű, háromszárnyas hajócsavar

Teljesítménye: 19 800 LE

Üzemanyaga: 1298 tonna szén, vagy 1854 tonna brikett és 188 tonna olaj

Az SMS Erzherzog Franz Ferdinand volt az osztrák-magyar hadiflotta első olyan hajója, amely kazánjait szénrel és olajjal is lehetett fűteni. Ezt úgy kell érteni, hogy a jobb égés kedvéért, a szén/brikettre olajat permeteztek.

Sebessége: 20,56 csomó (38 km/h)

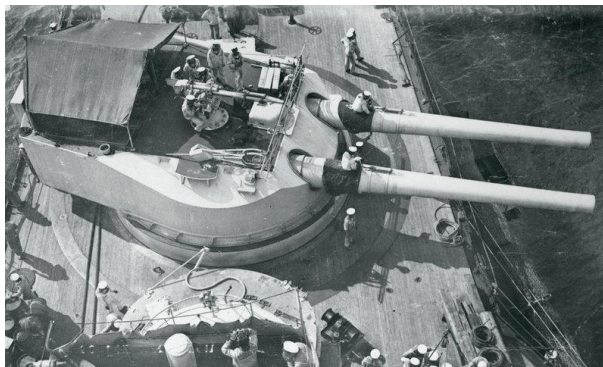
Hatótávolsága: 4000 tmf (7400 km)/ 10 csomó

Legénység: 30 tisztt és 846 matróz
tartalékban 16 tisztt és 479 matróz
felszerelési készenlétben 7 tisztt és 238 matróz

Páncélzata: övpáncél 100-230 mm
fedélzet 36 és 48 mm
rekeszfalak 150 mm
parancsnoki híd elől 250 mm, oldalt 120 mm, hátul 60 mm, felül 40 mm
fő lövegtorony elől 250 mm, oldalt 200 mm, hátul 150 mm, felül 60 mm
közepes lövegtorony elől 200 mm, oldalt 150 mm, hátul 125 mm, felül 50 mm

kazamata ütegek 120 mm
tűzvezető torony elől 40 mm, oldalt 30 mm, hátul 10 mm

Fegyverzet: 4 db (2x2) 30,5 cm-es (12 hüvelykes) L45 Skoda ágyú

Franz Ferdinand első lövegtornya, amelynek tetején egy 7 cm-es légvédelmi löveg is helyet kapott

Az ágyúkhöz 150 páncéltörő és 150 gyújtógránátot adtak ki.

A lövegtorony súlya 54 300 kg, lövedék súlya 350 kg, a füstmentes kivetőtöltet 113 kg.²⁹⁶⁵

8 db (4x2) 24 cm-es (9,4 hüvelyk) L45 Skoda löveg

A lövegekhez 160 páncéltörő, 360 gyújtógránátot adtak. Lövegtorony súlya 26 000 kg.

20 db (20x1) 10 cm-es (3,9 hüvelyk) K/10-es löveg

4 db 3,7 cm-es löveg

3 db 45 cm-es torpedóvető cső

Kettő oldalt, egy a taton, amikhez 10 torpedót vitt magával.

1 db hidroplán (Ezt csak rövid ideig hordozta.)

1916–17 átszerelése után **4 db Skoda 7 cm-es (2,8 hüvelyk) K16 -os légelhárító ágyút** szereltek fel a hajóra.

A felszereléshez tartozott még egy gőzbárka, egy motorcsónak és 15 kisebb-nagyobb evezős csónak.

Hívójele: BJ 60,021

Épült: Muggia-öbölben található Stabilimento Tecnico Triestino (Trieszt)

Ára: 42 219 853 korona

Névadója: Ferenc Ferdinánd trónörökös, amit az uralkodó 1908.03.31-én hagyta jóvá.

Építés kezdete: 1907.09.12.

Vízrebocsátás: 1908.09.30.

Felszerelték Pólában.

Hadrendbe állt: 1910.06.15.²⁹⁶⁶

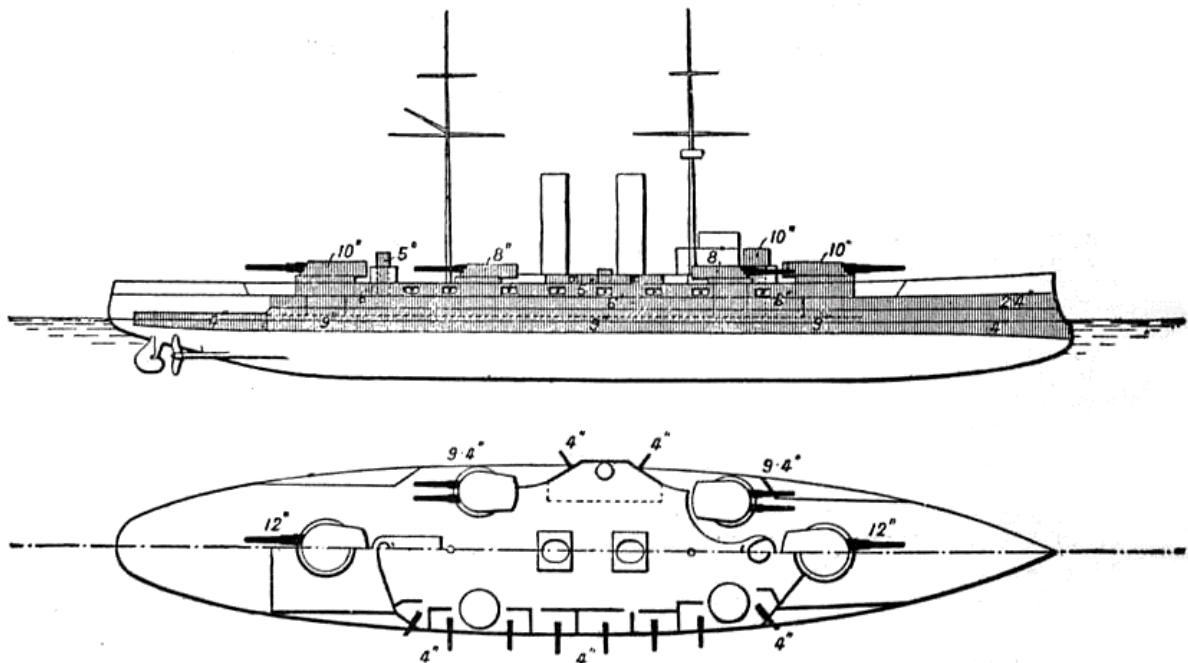
Hajóosztályából elsőnek bocsátották vízre. Ennek ellenére az osztály neve, SMS Radetzky.

„A Radetzky-osztály három csatahajója: az Erzherzog Franz Ferdinánd,, a Radetzky és Zrinyi hajók részére a Stabilimento Tecnico a kormányművet a Merky Bromovski cégnél, a horgonykezelő berendezést az andritzi gépgyár-nál, a hűtőberendezéseket a Breitfeld Danek cégnél, a csónakkezelő berendezést pedig a simmeringi gépgyár-xi rendelte meg. Tehát egyetlen magyar gépgyár sem szerepel a hajófelszerelések szállítói között, ami bizonyára nem következett volna be, ha a haditengerészet vezetősége él a megszorítás említett jogával. A magyar gépipar az elektromos cégek közvetítésével 1908 szeptember havában ajánlotta a Radetzky osztály első csatahajója számára az elektromos berendezéshez szükséges gőzturbinákat 163.000 K értékben. A szállításra jelentékeny árengedmény alapján 1908 október havában 123.500 K-val kapott oly módon megbízást, hogy az egész közel fél millió K-t kitevő elektromos berendezés szállításával megbízott Keiben osztrák cégnek a haditengerészet előírta, hogy a gőzturbinákat a magyar gépipartól kell beszereznie. Tehát a Radetzky-osztály Franz Ferdinánd hajóján

²⁹⁶⁵ Neugkeits-Welt-Blatt, Oktober 1908-10-01

²⁹⁶⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand#/media/F%C3%A1jl:Erz_ff_colorcard.jpg

a magyar gépipar produktumát csak az elektromos berendezés gőzturbinái alkotják. Ez számokban kifejezve annyit jelent, hogy mintegy 36 millió K-t kitevő rendelésből a magyar gépiparnak kereken csak 125.000 korona jutott. A Radetzky-osztály második hajója, a Radetzky részére az egész elektromos berendezést ismét Kőlblen prágai cégnél rendelték meg, de oly kikötéssel, hogy ezen a hajón még az elektromos berendezés gőzturbinái is osztrák gyártmányok legyenek, melyeket azután Breitfeld és Daneck cég szállított. Noha a magyar gépipar ez esetben a magyar kereskedelemügyi miniszter interveniálását is igénybe vette, részére még ezt a csekély szállítást sem lehetett biztosítani, úgyhogy a gépgyártásunk részesedése ennél a hajónál semmi. A harmadik, Zrínyinek keresztelt csatahajójánál az elektromos berendezés gőzturbináit a magyar gépipar szállította ugyan, de magát a elektromos berendezést következetesen itt is az osztrák Keiben cégnél rendelték meg. Határozottan állítható, hogy a Radetzky-csatahajóosztály építésénél, a magyar gépipart jogosan megillető 400 millió K-nyi megrendelést vesztettünk el.”²⁹⁶⁷

2968

2969

A hajó tervezését, még az angol Dreadnought elkészülte előtt készítették, ezért lett átmeneti típus, avagy pre-dreadnought. A hajó valamennyi anyaga (a fedélzet tikkfája kivételével) a Monarchiából származott.

²⁹⁶⁷ A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye 45. évfolyam (1911) 8. szám / Iglauer István: A magyar gépipar és a hadihajók

²⁹⁶⁸ [https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Erzherzog_Franz_Ferdinand_\(ship,_1910\)/media/File:Bruner-Dvo%C5%99%C3%A1k_-_n%C3%A1mo%C5%99n%C3%ADci_na_lodi_SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand_\(1908\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Erzherzog_Franz_Ferdinand_(ship,_1910)/media/File:Bruner-Dvo%C5%99%C3%A1k_-_n%C3%A1mo%C5%99n%C3%ADci_na_lodi_SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand_(1908).jpg)

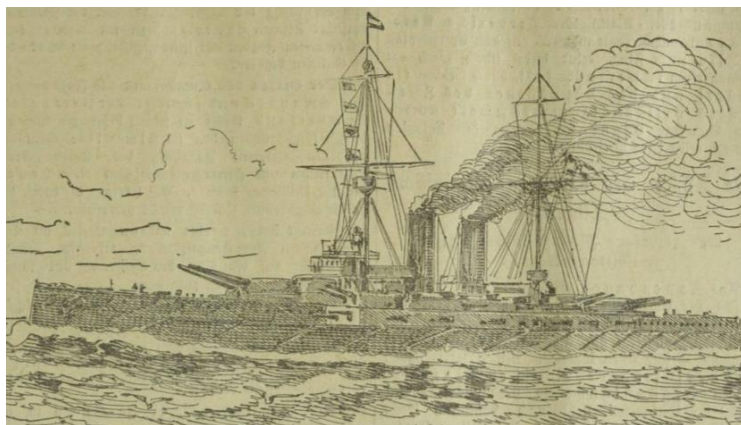
²⁹⁶⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand#/media/F%C3%A1jl:Erz_ff_colorcard.jpg

A csatahajó vizuális ismertetőjegyei a következők voltak: két árboc, két kémény, a kettesével elhelyezett 24 cm-es lövegek a hajó oldalain, a jobb oldali csónakdaru a taton, míg a bal oldali az orrban volt elhelyezve.

1908.

1908-ban a pestis Fiumében az Erzhercog Franz Ferdinand termesgőzösön tört ki.²⁹⁷⁰

„Triesztből jelentik, hogy már folynak az előkészületek az Erzhercog Franz Ferdinand csatahajónak e hónap (szeptember) 20-án San-Marco hajógyárban leendő vízrebocsátási ünnepségére. A hajógyár sík területén az uralkodóháznak az ünnepségen résztvevő tagjai részére díszes csarnokot építettek, míg a meghívott előkelőségek számára tribünöket állítottak fel. Ferdinánd Károly főherceg a Phantasie-jachton, Mária Annunciata főhercegnő pedig a Lacroma-jachton fognak a hajógyárhoz hajózni. Az új csatahajót vízrebocsátása előtt Urednicsek tengerészeti plébános fogja felszentelni. Az ünnepségre a napokban redukált téli hajóraj is a San Marco hajógyárhoz evez Ziegler ellentengernagy parancsnoklása mellett, ahol a gyárral szemközt fog horgonyt vetni. Az új csatahajó az első hajója annak a hajóhadosztálynak, amelyet hadiflottánk lajstromából 1900. évben törölt „Kronprinz Erzhercog Rudolf“, „Kronprinzessin Stefanie“ és a „Tegethoff“ nevű hajókból álló flotta helyett létesítenek. Az új hajó hajóhadunk legnagyobb hajója. Az új hajó óriási méretű, 135 méter hosszú, 25 méter széles, 5 méter mély járatú és 14.560 tonna vizet szorít ki a helyéből. Feltűnően erős az új hajó felszerelése. Két főpáncéltoronyban 4 harminc és fél Centiméteres ágyú, 6 hét centiméteres gyorstüzelő ágyú és két gépfegyver, végül két oldalsó és egy vízalatti torpedó vető-készülék hat méter hosszú, 48 centiméteres átmérőjű torpedó részére, a hadihajónak kiváló harc képességet biztosít. A hajó védelmére az egész hajót nikkkelkrómacél-páncéllal övezik. A páncél középső részén huszonhárom, a hajó végén tíz centiméter vastag és két méternyire ér a víz alá. A fedélzetet és a hajó belső részét teknősbéka alakú hat centiméter vastag folytacélpáncéllemez védi. A páncéltornyokat 25 centiméter vastag nikkkelkróm-acélből készítették. A villamosvilágításhoz, az ágyuk elsütéséhez és a jelzőszolgálathoz szükséges áramot öt dinamomotor szállítja. A hajótest a külső páncéllemezen belül két belső falból áll s az egész belső ór számtalan kisebb rekeszre van osztva, mindenik rekeszt villamos készülék segítségével a gőzszivattyúval köthetik össze. Új módon, ha egy ellenséges torpedó keresztül is hasítja a hajó falát, a víz csak néhány rekeszbe tódulhat s onnét is a gőzszivattyúval néhány perc alatt kiszivattyúzható. A tisztok és a legénység konyháját gőzfűtésre rendezték be s a hajó-szobákat aszbeszttel bevont, el nem eghető bútorttal rendezték be. A hajón nyolcszáz főnyi legénység végez szolgálatot.”²⁹⁷¹

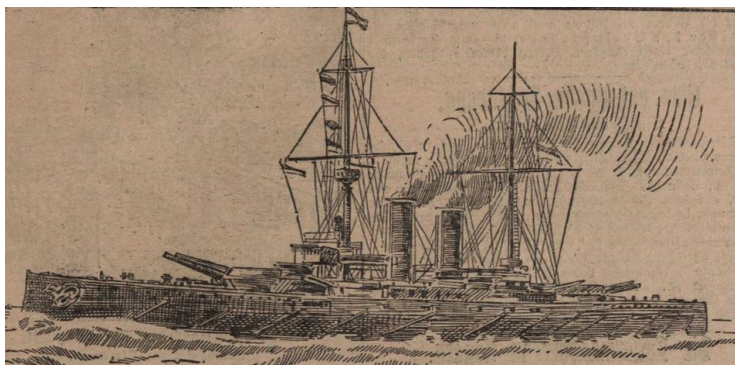

2972

²⁹⁷⁰ Pesti Hírlap, 30. évfolyam, 1908-09-22 / 227. szám

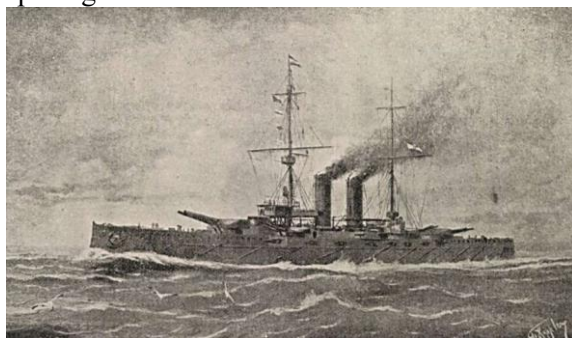
²⁹⁷¹ Pesti Napló, 59. évfolyam, 1908-09-22 / 227. szám

²⁹⁷² Neugkeits-Welt-Blatt, September 1908-09-22

2973

„Szeptember hó 30-án fog az »Erzherzog Franz Ferdinand« nevű új csatahajónak vízrebocsátási ünnepe Triesztben nagy fényvel és pompával végbemenni és erre az ünnepségre máris nagyban folynak az előkészületek. A hajógyár sík területén az uralkodóháznak az ünnepélyen résztvevő tagjai részére díszes csarnokot építettek, míg a meghívott előkelőségek számára tribünöket állítottak fel. Ferdinánd Károly főherceg a Phantasie-jachton, Mária Annunciata főhercegnő pedig a Lacroma-jachton fognak a hajógyárhoz hajózni. Az új csatahajót vízrebocsátás előtt Urednicsek tengerészeti plébános fogja felszentelni. A vízrebocsátási ünnepélyre a napokban redukált téli hajóraj a San Marco hajógyárhoz evez Ziegler ellentengernagy parancsnoklása mellett, ahol a gyárral szemközt fog horgonyt vetni. Az új csatahajó az első hajója annak a hajóhadosztálynak, amelyet hadiflottánk lajstromából az 1906. évben törölt »Kronprinz Erzherzog Rudolf«, »Kronprinzessin Stefanie« és a »Tegethoff« nevű hajókból álló flotta helyett létesítenek. Az új hajó — hajóhadunk legnagyobb hajója — a Trieszt melletti S.Marcóban, a Stabilimento Tecnico Triestino hajógyárában épült. Az új csatahajót a császári és királyi haditengerészeti mérnökar, illetve Popper Szigfried vezérmérnök tervei szerint Pitzinger Ferenc és Palm Vilmos főmérnökök vezetése alatt Triesztben, csakis Ausztriából termelt nyersanyagból építették. Az új hajó óriási méretű, 137 1/2 méter hosszú, 25 méter széles, nyolc méter mély járatú és 14.560 tonna vizet szert ki a helyéből. Feltűnően erős az új hajó felszerelése. Két főpáncél toronyban 4 harminc és fél centiméteres ágyú, 6 hét centiméteres gyorstüzelő ágyú és két gépfegyver, végül két oldalsó és egy vízalatti torpedóvető készülék hat méter hosszú, 45 centiméteres átmérőjű Whitehead torpedó részére, a hadihajónak kiváló harcképességet biztosít.

A hajó védelmére az egész hajót nikkkelkrómácél páncéllal övezik. A páncél középső részén huszonhárom, a hajó végén tíz centiméter vastag és két méternyire ér a víz alá. A fedélzetet és a hajó belső részét teknősbéka alakú 6 centiméter vastag folytacél páncéllemez védi. A páncéltornyokat 25 centiméter vastag nikkkelkrómácélból készítették. A villamos világításhoz, az ágyúk elsütéséhez és a jelző szolgálathoz szükséges áramot öt dinamómotor szállítja. A hajótest a külső páncéllemezen belül két belső falból áll s az egész belső öv számtalan kisebb rekeszre van osztva, mindenik rekeszt villamos készülék segítségével, a gőzszivattyúval köthetik össze. Ily módon, ha egy ellenséges torpedó keresztül is hasítja a hajó falát, a víz csak néhány rekeszbe tódulhat s onnét is a gőzszivattyúval néhány perc alatt kiszivattyúzható. A tisztek és a legénység konyháját gőzfűtésre rendezték be s a hajószobákat aszbeszttel bevont, el nem éghető bútorttal rendezték be. A hajón 800 főnyi legénység végez szolgálatot.²⁹⁷⁴

²⁹⁷³ Illustrierte Kronen Zeitung, September 1908-09-18

²⁹⁷⁴ Ország-Világ, 29. évfolyam, 1908-09-27 / 39. szám

Az új „Arzduke Franz Ferdinand” csatahajó vízre bocsátása 30-án, délelőtt lesz Trieszt mellett. Keresztanyja Főméltóságú Mária Annunziata főhercegnő asszony, aki Ferdinánd Károly főherceg kíséretében lesz. Eredetileg Őfelsége Hohenberg hercegnőnek kellett volna elvégeznie a keresztelést Őfelsége engedélyével, de ezt egy közelgő boldog családi eseményre való tekintettel el kellett halasztani.²⁹⁷⁵

A hajó a stabilimentói Gustav Lendele gépészmérnök tervei alapján készül el. Paul Vrednicet monsignore haditengerészeti lelkész délelőtt 1 óra 11-kor megkezdi a hajó avatóünnepségét.²⁹⁷⁶ Keresztelését Mária Annunciata főhercegnő, a trónörökös húga végezte Ferdinánd Károly főhercegnek, a trónörökös öccsének jelenlétében.

A hajót Pólában szándékoztak befejezni és erre eredetileg körülbelül tíz hónapot terveztek.²⁹⁷⁷

„A legújabb csatahajó odisszeája. Triesztből táviratozzák lapunknak. Az »Erzherzog Franz Ferdinánd« csatahajónak, amelyet szeptember 30-án bocsátottak vízre, hajótestét tegnap egy másik pánczéloshajó Lólába vontatta. Visszatérő útjában a két hajónak a nagy bóra miatt meg kellett állnia Porto-Rose mellett. Délután a két hajó folytatta útját, de Muggia előtt nyílt tengeren horgonyt kellett vetniük. A kapitány elhatározta, hogy ott tölti az éjjelt. Éjjel a bóra mind hevesebbé vált és a hajótestet a másik hajóhoz kötő lánczok üvegszemek módjára töredezték széjjel. Az »Erzherzog Franz Ferdinánd«, anélkül, hogy legénység lett volna rajta, tovaúszott. Ma éjjel Isolában találták meg, hol megfeneklett. A hajón szerencsére nagy kár nem esett. Több hadihajó érkezett Isolába, hogy felszabadítsa a Franz Ferdinándot. Ez este hét órakor sikerült is s a hajótestet a pólai dockba vontatták. Ott javítják ki valószínűleg csak jelentéktelen sérüléseit. A hajó egyébként tengeri balesetek ellen biztosítva van.”²⁹⁷⁸

„...a két hajót összekötő láncok elszakadtak és a hullámok a Franz Ferdinand hajót, amelyen csak néhány ór volt, a tenger felé elsodorták...”²⁹⁷⁹

„A „Franz Ferdinand“ balesete. Az Erzherzog Franz Ferdinánd csatahajónak kora következtében történt balesetéről közölt hírekkel szemben jelentik illetékes helyről, hogy a haditengerészetet e balesetből kifolyólag semminemű anyagi károsodás nem éri. A csatahajó ez idő szerint még a Stabilimento Tecnico tulajdona, a haditengerészet csupán az építés felügyeletére szükséges szakembereket bocsátja rendelkezésre. A haditengerészet birtokába a csatahajó csak a próba-nak teljes és sikeres befejezése után kerül s ez valószínűleg csak egy év múltán történik meg. Nem felelnek meg tehát a valóságnak azok a jelentések, amelyek szerint az Erzherzog Franz Ferdinand balesete folytán a haditengerészetnek anyagi kára van.”²⁹⁸⁰

A fenti cikkel ellentétben a vízre bocsátása után Muggiába vontatták felszerelése befejezésére. Egy éjszakai vihar során a legénység nélküli csatahajó leszakadt horgonyáról és órákon át sodródott, majd Izola mellett zátonyra futott. A tengerészet másnap reggel talált rá és az SMS Kaiser Karl VI. újra tengerre húzta, majd Pólába vontatta. Nyolcvan acéllemezt ki kellett cserélni. Tehát, a tengerészetet igen nagy kár érte.

Később a károkat a flotta is elismerte. „A zátonyra került csatahajó. Pólából jelentik nekünk. Az Erzherzog Franz Ferdinand csatahajó sérülése sokkal nagyobb, mint eleinte hitték. A hajót még nem tudták bevinni a száraz dókba. A hajó kijavítása legalább hat hétig fog eltartani, mert több acéllemez is megsérült, amelyeket újakkal kell pótolni.”²⁹⁸¹

²⁹⁷⁵ Linzer Volksblatt, September 1908-09-08

²⁹⁷⁶ Neugkeits-Welt-Blatt, Oktober 1908-10-02

²⁹⁷⁷ Neugkeits-Welt-Blatt, September 1908-09-22

²⁹⁷⁸ Az Újság, 6. évfolyam, 1908-10-24 / 255. szám

²⁹⁷⁹ Budapesti Hírlap, 28. évfolyam, 1908-10-24 / 255. szám

²⁹⁸⁰ Pesti Napló, 59. évfolyam, 1908-10-31 / 261. szám

²⁹⁸¹ Pesti Napló, 59. évfolyam, 1908-10-28 / 258. szám

„Triesztből jelentik, hogy az Erzherzog Franz Ferdinand nevű új páncélost, amely a múlt éjjel Pisanó közelében zátonyra futott, a VI. Károly nevű csatahajó és két vontatógőzös segítségével sikerült megszabadítani. A mentési munkálatokat Courge ellentengernagy vezette, aki a baleset hírére a VI. Károly hajóval azonnal a helyszínére utazott. Az erősen megsérült páncélost Pólóba vontatta, ahol dokkba helyezik.”²⁹⁸²

„Azt jelentik Pólából, hogy az Erzherzog Franz Ferdinand hadihajót csütörtökön délután bevontatták a száraz dokkba. Hivatalosan megállapították, hogy a kár, amely a hajóban a baleset által esett, több mint egy millió korona értéket képvisel..... Parenzan Péter kormányos, aki negyven év óta állott a Stabilimento tecnico szolgálatában, a szerencsétlen éjszakán a hajó fedélzetén volt és a hajót, hogy megmentse, zátonyra futtatta, ama fáradságos folytán, melyet ez éjszakán a bórában és esőben kiállott, tüdőgyulladást kapott és csütörtökön meghalt.”²⁹⁸³

A javítási munkákat hátráltatta, hogy a hegesztők 1908-ban, a szegecselőmunkások pedig 1909-ben sztrájkba léptek.

A hajót ért kár körülbelül egymillió korona, de a kárt fedezik a biztosítási díjak.²⁹⁸⁴

„Az „Erzherzog Franz Ferdinand“, melyet 1908 szeptember 30-án bocsátottak vízre, s mostanában készült el és osztották be a hajóhadba.”²⁹⁸⁵ A cikk szerint, 1910.04.17-én a hajó bevethető állapotban van. Feltehetőleg, akkor még csak próbautakat tett.

1908.12.11-i hír: „Trieszt, dec. 10. A Ferenc Ferdinánd csatahajó Polából ma a trieszti hajógyárba érkezett, hol tatarozási munkálatát befejezik.”²⁹⁸⁶

1910.

Az Erzherzog Franz Ferdinand nevű csatahajót a múlt év (1910 márciusában) március havában az építőcégtől átvettük, és június 15-én szolgálatba helyeztük.²⁹⁸⁷

„Nyári hajórajunk Fiumében. Az osztrákmagyar haditengerészet nyári hajórajaja Haus ellentengernagy vezetésével ma Fiuméba érkezett. A horgonyzási terv szerint a czirkálók és csatahajók kettős sorban a Mária Terézia-hullámgáton kívül, míg a torpedóhajók és hadivontatók a kikötőben helyezkedtek el. A kikötőn kívül első sorban a Zenta, Szigetvár, Ferdinánd Max, Friedrich, Erzherzog Franz Ferdinánd csatahajók, a második sorban pedig a Gea, Mária Terézia, Árpád Babenberg és Habsburg czirkálók horgonyoznak egymástól 300 méternyi távolságban; a torpedók és hadivontatók a torpedónaszád-kikötőben, míg a Velebit, Dinara, Csikós, Róka torpedónaszádok a kőolajkikötő előtt, a Komet naszád pedig a belső kikötőben horgonyoz. A hadihajókat a közönség szabadon tekintheti meg. A 7000 főnyi legénység kimaradási engedélyt kapott, miután a hajóhad csak e hó 18-ikán indul el a gyakorlatok folytatására.”²⁹⁸⁸ „Fiumében a csatahajók a Mária Terézia hullámgát előtt két rajvonalba, a torpedónaszádok és torpedóhajók a belső kikötőben állomásoznak. A kikötőbe érkezéskor „Mannschaft auf's Bord“-ot parancsnokoltak és az Erzherzog Franz Ferdinand hajóra tengernagy díszzászlót húztak fel. Elsőnek Sablich Modesto révalkapitány tisztelgett Haus admirálisnál, majd a tisztek üdvözölték szívélyesen. A hajók legénységei az üdvözlések után szabadságot kaptak. A flotta hétfőn reggel a dalmáciai partokra indul, harcászati gyakorlatokra. A kiszállás után a közönség lelkes ovációban részesítette az érkező matrózokat.”²⁹⁸⁹

²⁹⁸² Pesti Napló, 59. évfolyam, 1908-10-27 / 257. szám

²⁹⁸³ Szeged és Vidéke, 7. évfolyam, 1908-10-31 / 251. szám

²⁹⁸⁴ Neugkeits-Welt-Blatt, Oktober 1908-10-31

²⁹⁸⁵ Gazdasági Mérnök, 35. évfolyam, 1910-04-17 / 16. szám

²⁹⁸⁶ Pesti Hírlap, 30. évfolyam, 1908-12-11 / 296. szám

²⁹⁸⁷ Pesti Napló, 61. évfolyam, 1911-01-28 / 24. szám

²⁹⁸⁸ Az Ujság, 8. évfolyam, 1910-07-16 / 168. szám

²⁹⁸⁹ Pesti Hírlap, 32. évfolyam, 1910-07-16 / 169. szám

Triesztből jelentik nekünk 1910.08.20-án: „Pólában az a hír van elterjedve, hogy az Erzherzog Franz Ferdinand és az Erzherzog Friedrich csatahajók a dalmát vizeken összeütköztek. A hírt eddig még nem erősítették meg.”²⁹⁹⁰ Utóbb ez a hír, álhírnek bizonyult.²⁹⁹¹

1910.11.29-i hír: „Fiuméből jelentik : Az Erzherzog Franz Ferdinand, Erzherzog Ferdinand Max és Erzherzog Friedrich csatahajók s az Adis torpedóhajó **Kunsti ellentengernagy** vezetésével 3000 főnyi legénységgel ma délután Fiuméba érkezett.”²⁹⁹²

1911.

Az SMS Erzherzog Franz Ferdinand a Nyári Hajóraj 1. hajórajában kezdte szolgálatát előbb mint Anton Haus, majd Alois von Kunsti ellentengernagyok zászlóshajója.

1911 tavaszán gyakorlóútra ment Szmirnába, érintve a görög szigeteket is. Visszaútján megállt Korfun, ahol a hajót meglátogatta II. Vilmos német császár.

1911.03.24-i hír: „Az osztrák-magyar eskáder Szalonikiban. Hétfőig fog az osztrák-magyar eskáder Szaloniki kikötőjében időzni. Közben egymást érik az estélyek. Az osztrák-magyar főkonzul estélye után az Union parkban adott bankettet a főkormányzó gróf Kriszty ellentengernagy tiszteletére, amelyre a város valamennyi előkelősége hivatalos volt. Szerdán a Deutscher Kegelklub rendezett estélyt. Csütörtökön a Szaloniki Kör estélye került sorra. Pénteken gróf Kriszty Alajos ellentengernagy ad receptiont a Franz Ferdinand fedélzetén. Szombaton végül a Banque D'Orient igazgatója látja vendégül az eskádőr tisztjeit és a város előkelőségeit.”²⁹⁹³

1911.04.26-i hír: „Vilmos császár ma délelőtt meglátogatta az Erzherzog Franz Ferdinand osztrák és magyar csatahajót, amelyen másfél óra hosszáig időzött és igen behatóan megtekintette a hajót. A császár a látottakról nagy elismeréssel nyilatkozott. Távozása előtt a csatahajóról táviratot intézett Ferenc József királyhoz, melyben örömét fejezte ki, hogy a monarchiának ezt a csatahajóját megtekinthette.”²⁹⁹⁴

Erzherzog Franz Ferdinand” csatahajó első tisztje, gróf Colloredo-Mannsfeld főhadnagy a német császártól a Vörös Sas Rendet harmadik osztályát kapta meg.²⁹⁹⁵

1911.06.24-én Triesztben volt a Viribus Unitis vízrebocsátásánál. „A délután szórakozásokkal telik el. Néhány torpedónaszád hosszas körutat tesz a vendégekkel a tengeren. Mire visszatér, a vendégeskedésben fáradhatatlanok mehetnek a két csatahajón rendezett fogadásra. A molo di sanita mellett áll az „Erzhercog Friedrich“ és a „Franz Ferdinand“; mind a kettő feldíszítve zászlóval, szőnyeggel, virággal. Kis szalonokat alakítottak a fedélzetén, ahol elegáns közönség jelenik meg. Sok szép asszony, irigylésre méltó toillettek, gazdag büfé, sok szendvics, sok jó pezsgő és hagyományosan rossz szivarok. A trónörökös mind a két hajót meglátogatja felesége és több főherceg társaságában.”²⁹⁹⁶

1911.06.27-i hír: „Örömmel nyugtatom meg az érdeklődőket, hogy a Franz Ferdinand csatahajón jelenleg beteg nincs és fogságban csak egy legény ül.”²⁹⁹⁷

1911.07.11-i hír: „Fiuméből jelentik. Az Erzherzog Franz Ferdinand, az Erzherzog Friedrich és Erzherzog Karl csatahajók két napi abbáziai tartózkodás után Dalmáciába indultak, hogy részt vegyenek a gyakorlatokon.”²⁹⁹⁸

²⁹⁹⁰ Budapesti Hírlap, 30. évfolyam, 1910-08-20 / 198. szám

²⁹⁹¹ Magyarország, 17. évfolyam, 1910-08-23 / 199. szám

²⁹⁹² Az Újság, 8. évfolyam, 1910-11-29 / 283. szám

²⁹⁹³ Pesti Hírlap, 33. évfolyam, 51-1911-03-24 / 71. szám

²⁹⁹⁴ Budapesti Hírlap, 31. évfolyam, 1911-04-26 / 98. szám

²⁹⁹⁵ Sport und Salon, Januar-Juni 1911-04-29

²⁹⁹⁶ Pesti Napló, 62. évfolyam, 1911-06-25 / 149. szám

²⁹⁹⁷ Budapesti Hírlap, 31. évfolyam, 1911-06-27 / 150. szám

²⁹⁹⁸ Pesti Napló, 62. évfolyam, 1911-07-11 / 162. szám

1911.08.22-25. között a csatahajón tartózkodott névadója, Ferenc Ferdinánd trónörökös, aki egy partraszállási gyakorlómanővert vezényelt. Ekkor Pólából Fiumébe hajózott.²⁹⁹⁹

1911 szeptemberében felmerült, hogy Diósgyőrben magyar ágyúgyárat állítanak fel. „A gyárigazgatóság cselekvési vágyában még június hónapban mérnököket küldött ki Pólába a pénzügyminiszter helybenhagyásával, hogy különösen a nehéz 30,5 centiméter kaliberű ágyú használása és kezelése körül tapasztalatokat szerezzen. Ezek a legelőzékenyebb fogadásban részesültek a tengerészeti technikai bizottság tisztjei részéről és alkalmuk volt a Ferenc Ferdinánd csatahajón felállított 30,5 centiméter kaliberű óriáságyúkat és a páncéltornyokat, amelyekben felállítják, alaposan megvizsgálni, sőt kívánságukra lövési gyakorlatokat is tartottak előttük, hogy a lövés alatt tartásukat is észlelhessék. A tisztek őszintén kijelentették, hogy a Skoda-gyár bevonása nélkül kívánják, hogy létesüljön az ágyúgyár, hogy a Skoda-gyár monopóliuma alól felszabadulhasson a haditengerészet (eleget említette Montecuccoli is ezt a magyar delegátusok előtt) és egy független szállító cég (mint a diósgyőri) szolgálna ki a marinát és így esetleg még jobb ágyukhoz is juthatna.”³⁰⁰¹

1912.

1912 márciusában lögyakorlatot, majd harcászati gyakorlatot hajtott végre a trónörökös jelenlétében.

1912 márciusában a hajó rendelkezett Marconi telegráffal.³⁰⁰²

1912.03.21-én jelen volt a Tegetthoff csatahajó vízrebocsátásánál. „Amidőn a díszcsónak a hercegi személyiségekkel elindult, a hadihajók dísztisztelgést végeztek. Ferenc Ferdinánd és Lipót Szalvátor királyi herceg a díszcsónakkal a Ferenc Ferdinánd hadihajóra, ő Fenségeik a hercegnők, valamint Mária de Los Dolores és Mária Immaculata hercegnők pedig a Lacroma hadihajóra mentek. A többi vendégek egyes hajókon visszatértek Triestbe.”³⁰⁰³ „A „Ferenc Ferdinánd“, „Radecky“ és „Gaa“ hadihajókon két óraker dîner volt.”³⁰⁰⁴

1912 tavaszán (március 26-i indulással) újabb kelet-földközi-tengeri útra került sor, melynek során érintette Korinthoszt, és Kefalóniát.

„Fiuméből táviratoztak. Az Erzherzog Franz Ferdinand, a Sankt Georg Zrínyi és Kaiserin Maria Theresia hadihajók ma délután a levantei vizekről a Kvarneróba érkeztek. A hajóraj, amelynek parancsnokai Lanusz gróf és Fiedler admirálisok, Voloska előtt vetett horgonyt. A hajórajhoz csatlakozott a Satellit torpedóvadász is, amely szeptember óta a fiumei kikötőben állomásozik. Helyette a napokban más állomáshajó érkezik Fiuméba. Este hét óraker érkezett meg Fiuméba a Lakroma hadijaton Montecuccoli tengernagy. A hajóraj tíz napig marad a Kvarnerón.”³⁰⁰⁵

1912 ősszén az Égei-tengeren járőrözött az SMS Admiral Spaun cirkáló és két romboló társaságában. Miután visszatért Pólába, a flottát a balkáni háború fellángolása miatt készületségbe helyezték.

²⁹⁹⁹ Pesti Napló, 62. évfolyam, 1911-08-24 / 200. szám

³⁰⁰⁰ <https://one.bid/en/postcards-1908-sms-erzherzog-franz-ferdinand-az-osztrak-magyar-haditengereszet-radetzky-osztalyu-csatahajojak-u-k/1419890>

³⁰⁰¹ Budapesti Hírlap, 31. évfolyam, 1911-09-03 / 209. szám

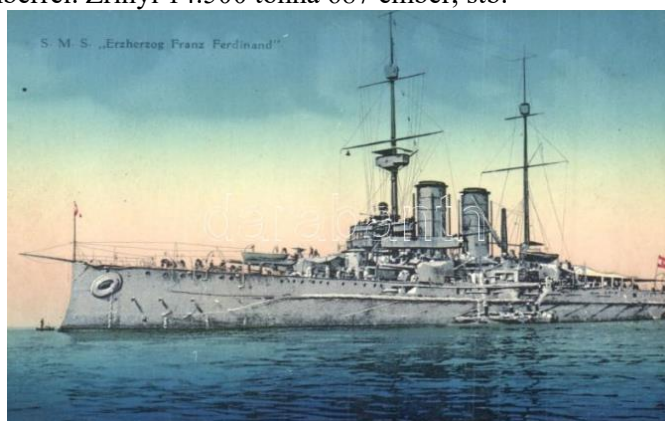
³⁰⁰² Elektrotechnika, 5. évfolyam, 1912-03-15 / 6. szám

³⁰⁰³ Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912Éves tartalomjegyzék / A „TEGETHOF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

³⁰⁰⁴ Pesti Napló, 63. évfolyam, 1912-03-22 / 70. szám

³⁰⁰⁵ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-05-05 / 107. szám

1912.10.31-én a téli hajóraj tagja az Erzherzog Franc Ferdinand 14.500 tonna 950 emberrel, Radetzky 14.500 tonna 693 emberrel. Zrínyi 14.500 tonna 687 ember, stb.³⁰⁰⁶

3007

„Haditengerészetünk téli hajórajának régebbi intézkedés szerint hétfőn kellett volna elindulnia Fiuméből. Tegnap este azonban őrjáratok bejárták a várost és a mulatóhelyekről és kocsmákból behívták a városban tartózkodó tengerésztiszteket és matrózokat. Éjfélkor az Erzherzog Franz Ferdinánd, Radetzky, Zrínyi, St Georg, Admiral Spaun hadihajók, a Greif és Uszkoke, a 33., 34., 8. és 12. számú torpedóhajók Pólába indultak köszénért és hadifelszerelésért. Velük ment az 5. számú torpedóhajó is, mely nem tartozik a hajórajhoz. Miután mindenkit nem találhattak meg, ma reggel nyolc órakor a Scharfschütze óceánjáró torpedóval Pólába vitték a visszamaradottakat. Hír szerint a flotta Szaloniki felé indul.”³⁰⁰⁸

1912.11.04-én este fél hétkor Fiuméből kifutott flottakötélék és a Jón-tengerre ment a balkáni háború miatt, az Erzherzog Franz Ferdinand, Radetzky, Zrínyi, Kaiserin und Königen Maria Theresia páncélos cirkáló és a Streiter torpedóromboló. „A csatahajó osztályának feladata, hogy a kisázsiai partokon, illetőleg az Aegei-tenger vizein tartózkodjék és a magyar és osztrák alattvalók esetleg szükségessé váló védelmére készen álljon. A parancsnok **Chmelarz ellentengernagy**, A „Magyar Távirati Iroda” jelenti Bécsből. Az osztrák-magyar hajóraj első osztálya Smyrnát fogja először érinteni. (A smyrnai öböl — Izmar — Kisásziában van 400 kilométerre Szalonikitől és 600 kilométerre Konstantinápolytól.)”³⁰⁰⁹

1912.11.14-én „A Ferenc Ferdinánd csatahajó (mely a flottilla zászlóshajója), a Radetzky csatahajó és az Uszkoke torpedóromboló Szmirnában vannak. A Zrínyi csatahajó és a Wildfang torpedóromboló Kavalában vannak. A Mária Terézia páncélos cirkáló Szalonikiben van. Az Aspern és a Spaun cirkálóhajó pedig Konstantinápolyban vannak. Az adriai cirkáló flottilla St. Georg zászlóshajója mellé most osztották be szolgálatra a Zenta és a Szigetvár cirkálóhajókat. Ez a hajóosztály egyelőre nem hagyja el a dalmát partokat.”³⁰¹⁰

1913.

„Szívenszurta magát a bajonettjával Pólában és azonnal meghalt Gonga Mátyás magyar származású matróz, aki az „Erzherzog Franz Ferdinand” csatahajón szolgált.”³⁰¹¹

1913 áprilisától részt vett Montenegró blokádjában (a blokád időtartalma 1913.04.10-1913.05.14), a balkáni háború miatti nemzetközi tiltakozó akcióban. Ekkor, Antivári előtt cirkáltak³⁰¹². Rajta kívül jelen volt a brit HMS King Edward VII. és az olasz Ammiraglio di Saint Bon csatahajó, a francia Edgar Quinet páncélos cirkáló és a német SMS Breslau könnyűcirkáló. Az angol Cecil Burney parancsnoksága

³⁰⁰⁶ Dunántúl, 2. évfolyam, 1912-11-01 / 249. szám

³⁰⁰⁷ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/318/kategoriak~Kepeslapok/Hadihajok~2500058/SMS-Erzherzog-Franz-Ferdinand-osztrak-magyar-haditengereszet-Radetzky-osztalyu-csatahajojaja-K~III1754242>

³⁰⁰⁸ Pesti Hírlap, 34. évfolyam, 1912-11-05 / 262. szám

³⁰⁰⁹ Népszava, 40. évfolyam, 1912-11-06 / 263. szám

Délmagyarország, 1. évfolyam, 1912-11-05 / 71. szám

Az Ujság, 10. évfolyam, 1912-11-06 / 263. szám

³⁰¹⁰ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-11-15 / 270. szám

³⁰¹¹ Népszava, 41. évfolyam, 1913-03-19 / 67. szám

³⁰¹² Felvidéki Ujság, 8. évfolyam, 1913-04-03 / 76. szám

alatt álló nemzetközi hajóraj legfontosabb tevékenysége a montenegrói tengerpart blokád alá helyezése volt. A blokádot azért hozták létre, hogy megakadályozzák a Scutarit ostromló montenegróiak szerb utánpótlását. A külső nyomás hatására Szerbia visszavonta erőit Scutaritól, amit aztán nemzetközi erők szálltak meg.

„Mint a Militärische Rundschau jelenti, a flottatüntetésben a következő osztrák és magyar hadihajók vesznek részt: Az Erzherzog Franz Ferdinand (parancsnoka Hanza Oszkár sorhajókapitány), a Radetzky (parancsnoka Mayern Gottfried báró sorhajókapitány) és a Zrínyi (parancsnoka Koudelka Alfréd báró sorhajókapitány) csatahajók, továbbá egy cirkáló és három torpedóhajó. Ennek a hajóosztálynak parancsnoka **Nyegován Miksa ellentengernagy**. A három csatahajó egyforma típusú. Vízkiszorításuk 14.500 tonna, mindeniken négy 30,5 centiméteres, nyolc 24 centiméteres, húsz 10 centiméteres, nyolc 7 centiméteres és két 4,7 centiméteres ágyú, két golyószóró és 857 főből álló legénység, továbbá a következő tisztikar van: 14 tengerésztiszt, 5 tengerészcadét, 2 orvos és 7 hivatalnok. Nyegován ellentengernagy igen energikus és tehetséges tengerésztiszt hírében áll. A vezetése alatt álló és főntebb részletezett hajóosztály ma délelőtt érkezett a montenegrói vizekre. Az Ammiraglio di Saint-Bon és az Emanuele Filiberto nevű olasz csatahajók ma Tarentóba érkeztek szénfelvétel céljából és délután elindultak a Francesco Feruccio páncélos cirkálóval együtt Antivári felé. A Breslau nevű kis német cirkáló Pireuszról elindult Antivári felé. A King Edward VII. angol csatahajó és a Dortmund angol cirkáló még nem érkeztek meg Antiváriba. Alkalmassint Korfuban vannak még, ahol bevárják a Máltából jövő Defence páncélos cirkálót, amelynek fedélzetén Trottbidge ellentengernagy, az egész flottademonstráció valószínű parancsnoka van. Párisból érkező — de hivatalosan meg nem erősített — jelentések szerint a flottademonstrációra a francia kormány az Edgar Quinet páncélos cirkálót küldi ki. Ez a hajó 157 méter hosszú, 21,5 méter széles s a vízbe 8,2 méternyire merül. A vízvonalban 170 centiméteres, följebb 150 centiméteres páncél védi. Tizennégy 19 centiméteres, húsz 6,5 centiméteres gyorstüzelő ágyú, két 45 centiméteres víz alatti torpedó-kilövő készülék és 859 főnyi legénység van rajta.”³⁰¹³

„Nyegován tengernagy nyilatkozata. Szutomore, ápr. 12. (Saját tudósítónktól.) Nyegován ellentengernagy az Erzherzog Franz Ferdinand fedélzetén a N. Fr. Presse tudósítóját fogadta, akinek azt mondta, hogy a blokádot nagyon szigorúan kezelik, úgy hogy egyetlen hajó vagy bárka sem tud az elzárt kikötőkhöz vagy partokhoz közeledni. Nyegován azt hiszi, hogy a blokád meg fogja tenni hatását. Montenegró teljesen el van zárva a tenger felől és Szkutari előtt álló hadseregének szárazföld felől való ellátása nagyon nehéz, sőt talán egyáltalában lehetetlen lesz. Ha a blokád nem térítené észre Montenegrót, akkor további kényszerítő rendszabályokat fognak alkalmazni, amelyeket természetesen az európai hatalmak fognak megállapítani. Minthogy a Bojana torkolata is ostromzár alatt van, ennél fogva Szkutari is el van zárva a tó felől. A tengernagy tanácskozásban Durazzo blokádját is indítványozták, de ezt az indítványt is elvetették. Egyébiránt Durazzo oly messze van, hogy onnan nem is lehet Szkutariba eleséget szállítani. Ma reggel nyolc órakor lejárt az elzárt kikötőben levő hajóknak szabott határidő s tegnap este utolsónak a görög Antigone hagyta el a kikötőt, úgy hogy ott most már egyetlen idegen hajó sincsen.”³⁰¹⁴

A blokád során az SMS Erzherzog Franz Ferdinand kísérleteket végzett a francia Donnet-Lévêque cég által gyártott hidroplánok katonai alkalmazásával, de a parancsnokság nem volt elégedett az eredményekkel, a fedélzeten nem volt elég hely a repülőgépnek és elég daru sem állt rendelkezésre a gép fedélzetre emeléséhez. A hidroplánokat végül egy Teodo-beli hangárban helyezték el.³⁰¹⁵

„Bécs, április 10. A Neue Freie Presse jelenti Sutomoreból. Ma reggel 8 órakor elrendelték a blokádot. Tíz órakor az összes hajók, az Erzherzog Franz Ferdinand és a Dortmund kivételével, három csoportra oszolva Dulcigno felé indultak.”³⁰¹⁶

³⁰¹³ Budapesti Hírlap, 33. évfolyam, 1913-04-03 / 79. szám

³⁰¹⁴ Budapesti Hírlap, 33. évfolyam, 1913-04-13 / 88. szám

³⁰¹⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand#/media/F%C3%A1jl:Erz_ff_colorcard.jpg

³⁰¹⁶ Az Ujság, 11. évfolyam, 1913-04-11 / 86. szám

1913.04.11-i hír: A montenegrói blokádnál „a Franz Ferdinand hajón az összes nemzetek tisztjei a szikratávirati újságokat olvassák, amelyek a világ minden részéből érkezett híreket közlik. A híreket a berlini Norddeutsche Allgemeine Zeitung küldi.”³⁰¹⁷

„Szuromore, 1913.04.11. Tegnap reggel élénk bárkaforgalom volt a nemzetközi flotta egyes hajói között. Valamennyi hajón élénk mozgalom volt látható. A Zrínyi, a Radetzky és az Aspern, továbbá a torpedórombolók parancsnokai az Erzherzog Franz Ferdinand fedélzetére mentek, ahol parancsokat adtak nekik át, aztán megjelentek Nyegován altengernagynál, akivel hosszabb ideig tanácskoztak és végül visszatértek hajóikra. E közben az angol, a francia és olasz hajókról kürtjelzések és vezénykiáltások hallatszottak. Lobogókat húztak fel, amelyeket csakhamar kibocsátottak. Matrózok szaladtak a fedélzeten fel és alá, felszedték a vasmacsákat s az első három hajó csakhamar elindult, élén a King Edward, utána az Edgar Quinet, majd a Francesco Ferruccio. A Franz Ferdinand zenekara előbb az angol, majd a francia és végül az olasz himnuszt játszotta. Az őrség fegyverbe állott és a három hadihajó a Franz Ferdinand mellett elindult Dulcigno felé. Ezután következett a második hajócsoporthoz, az Aspern, az Anmiraglio Saabon és az Ulahn torpedóromboló. Újra felharsogott a kürtjelzés s újra a vezényleti kiáltás. A harmadik csoportot a Zrínyi és a Radetzky alkotta a Dunára torpedórombolóval. Miközben az első két csoport hajói lassan eltűnnek, az alatt a Radetzky és a Zrínyi még mindig jól kivehető. Ez a két hajó a Wolovicza fok és Waldino között kivetette vasmacsáját, hogy a partot onnan megfigyelhessék. Most az angol Dartmouth is elindul, északnyugatra a Franz Ferdinand-tól néhány kilométernyire megáll s ott lebocsátja vasmacsáját. Ez az angol hajó az Erzherzog Franz Ferdinanddal és a Scharischatz torpedórombolóval teljesíti az ostrom zárt Antivári kikötője ellen. Nemsokára észak felől sűrű füstfelhő mutatkozik; a Breslau német hadihajó közeledik Teodo felől és csakhamar déli irányban eltűnik. A blokádnál teljes. Délben kiment az antivári kikötőből a Skodra gőzös. A Franz Ferdinand-nak egy bárkája azonnal eléje siet és megállítja. A Skodra kapitánya megmutatja iratait s a Franz Ferdinand tisztje megengedi neki, hogy útját folytathassa. Kevéssel utóbb kijön a kikötőből egy olasz vitorlášhajó, de ezt nem állítják meg s megengedik neki, hogy útját folytathassa. Délután négy órakor megengedték egy Bari felől jövő vitorlášhajónak, hogy a kikötőbe bemehessen. Egy másik olasz vitorlášhajót megállítottak s ennek a hajónak vissza kellett fordulni. Az antivári kikötőben már csak az Agamemnon görög hajó van, a melyet a háború kitörése óta a montenegrói kormány rendelkezésére bocsátottak. A megszabott határidő lejártja után ennek a hajónak is el kell majd hagynia a kikötőt. A holnap esedékes Lloyd-gőzösek nem érhetnek többé a montenegrói és az albán kikötőket.”³⁰¹⁸

Szuromore, 1913.04.12. (Saját tudósítónk távirata.) Nikita király jachtja, a Rumia, amelyet tudvalévően a blokkoló flotta feltartóztatott, a háború kezdete óta szállítási célokra szolgált. A jachtot éles lövésekkel feltartóztatták. A Rumia parancsnoka kijelentette, hogy nem térhet vissza, mivel sem szén, sem víz nincsen a fedélzeten elegendő mértékben. Az Erzherzog Franz Ferdinand mellett lebocsátották a Rumia horgosait és átvizsgálták a hajót, amelyen elég szén és vizet találtak. Erre felszólították a kapitányt, hogy hajózzék ki a blokkolt vizekről. A kapitány követelte, hogy engedjék Antivári felé, mert különben legénységével együtt a tengerbe veti magát de azután elhajózott Durazzóba.³⁰¹⁹

Az év második felében tüzérségi irányzékot szereltek fel a 30,5 cm-es és a 24 cm-es lövegekhez. 1913-ban szolgálatba álltak az új, dreadnought típusú, Tegetthoff-osztályú csatahajók és az Erzherzog Franz Ferdinand és testvérhajói a Tartalék Hajórajba kerültek át, amelynek az Erzherzog a zászlóshajója lett.

³⁰¹⁷ Az Ujság, 11. évfolyam, 1913-04-11 / 86. szám

³⁰¹⁸ Az Ujság, 11. évfolyam, 1913-04-12 / 87. szám

³⁰¹⁹ Az Ujság, 11. évfolyam, 1913-04-13 / 88. szám

1914.

1914.01.17-én Fiumében volt a Szent István csatahajó vízrebocsátásánál a Zrínyi és a Radetzky társaságában.³⁰²¹

„Tegnap, (1914.03.26) e hó huszonhatodikán, délelőtt tíz órakor vonult fel Barcola előtt a cs. és kir. haditengerészetnek két hajóaja és egy torpedóflotilla. Az úgynevezett szolgálati hajórajunk mindig fel van szerelve: a Viribus Unitis dreadnought és a Tegetthoff páncélos csatahajók Löfler admirális parancsnoksága alatt állottak. A második hajóraj az úgynevezett tartalékraj, amely soha sincsen felszerelve és csak a német császár fogadtatása céljából szerelték föl, felényi legénységgel, Willen admirális parancsnoksága alatt, két páncélos csatahajóból és pedig a Ferenc Ferdinándból és Radetzkyből alakult. A harmadik hajóraj, az úgynevezett torpedóflotilla, a St Georg és Spaun cirkálókból áll, Seidensacher admirális parancsnoksága alatt; ehhez a flotillához volt beosztva az öt magyar nevű torpedóvadász: Csepel, Balaton, Tátra, Turul, Huszár, továbbá az 56., 69. és 72. számú kisebb torpedóhajók. A hajóraj arccal (mit Frontlinie) Barcola felé van felállítva, amelynek éle, a Viribus Unitis dreadnought, körülbelül 500 méter távolságra horgonyzott le Miramare előtt. A hajóraj körülbelül este tíz óráig fényszórókkal világította be a horgonyzó területet. A Viribus Unitis admirális hajón a radio-távírókészülék éjjelleg szünet nélkül tevékeny volt. Az állami sürgönyhivatalnak egyik alkalmazottja, aki a barcolai korzón sétált, a leadott szikrákból körülbelül 20—30 szót el tudott olvasni. Történt azonban egy kis szerencsétlenség is, amiből esetleg nagy veszedelem történhetett volna. A Ferenc Ferdinánd csatahajón kevéssel kilenc óra után, egy motorcsónak, mielőtt még a vízre bocsátották volna, kigyulladt és bizar porrá égett, de a szolgálatban levő őrtiszt és legénység kitűnő és gyors manővere következtében az anyahajótól a veszélyt egy pillanat alatt eltávolították.”³⁰²²

1914.03.27-i hír: „Trieszt, márc. 26. A hajóhadosztály ma fél tizenegy órakor ideérkezett és a Miramare kastéllyal szemben horgonyt vetett. A hajóhadosztály a Viribus Unitis, a Tegetthoff, az Erzherzog Franz Ferdinand, a Radetzky, Zrínyi és Erzherzog Ferdinand csatahajókból, a Spaun cirkálóból, a Balaton torpedóhajóból, tizenkét torpedónaszádból áll, és parancsnoka Löfler ellentengernagy.”³⁰²³

1914.03.28-i hír: „Megemlítjük itt, hogy tegnap este az Erzherzog Franz Ferdinand páncélos cirkálón, amely Miramare előtt vesztegelt, egy motorcsónakon - a 2. számú motorcsónak³⁰²⁴ - felrobbant a benzín és a motorcsónak is meggyült. A tüzet harminc perc alatt eloltották. Az oltás közben egy ember súlyos égett sebeket kapott. A motorcsónak elpusztult, egyéb kár nem esett. A trónörökös az oltás közben megjelent a cirkáló fedélzetén.”³⁰²⁵ (Erről szól a 26-i híradás is.)

³⁰²⁰ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/299/kategoriak~Kepeslapok/Hadihajok-500069/SMS-Erzherzog-Franz-Ferdinand-a-KuK-haditengereszet-Radetzky-osztalyu-csatahajaja-Austro-H-II1604016>

³⁰²¹ Délmagyarország, 3. évfolyam, 1914-01-18 / 15. szám

³⁰²² Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-03-29 / 76. szám

³⁰²³ Budapesti Hírlap, (34. évfolyam, 1914-03-27 / 74. szám

³⁰²⁴ Világ, 5. évfolyam, 1914-03-28 / 75. szám

³⁰²⁵ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-03-28 / 75. szám

1914.06.30-án a Neretva (Naranto) folyó torkolata előtt horgonyzott a Viribus Unitis, Spaun cirkáló, Streiter és Uskoke torpedórombolók, Tegetthoff, Franz Ferdinand, Radetzky, Zrínyi, a Lacroma yacht és torpedónaszádok. Feladatuk, hogy Ferenc Ferdinánd és feleségének holttestét hazaszállítsák. Ekkor Villenik ellentengernagy parancsnoksága alatt hajózott az Erzherzog Franz Ferdinánd.³⁰²⁶

1914.07.02-án Triesztben volt Villenik ellentengernagy parancsnokságával a Ferenc Ferdinánd főherceg, a Radezky és Zrínyi csatahajók, továbbá Hauss tengernagy vezénylete alatt a Viribus Unitis és Tegetthoff.³⁰²⁷

1914.07.22-én a Cattaroi-öbölben volt az Erzherzog Franz Ferdinand, Radetzky és a Zrínyi.

1914 júliusában részese volt a német Breslau és Geoben hadihajók fedezetére kifutott flottakötélnek. Mivel a német hajók végül Törökországba mentek, a Monarchia flottája dolgavégezetlenül tért vissza a hazai kikötőkbe.

„A Franz Ferdinánd hajón egy este, amint a tisztok a vacsora után együtt ültek és fekete kávéval csevegtek, arról folyt a szó, hogy az egyiküknek milyen szép fekete bajusza van és hogy semennyiért sem borotválná le. — Háromszáz koronáért levetetem — vetette közbe az irigyelt bajusz tulajdonosa. — Megfizetjük! — hangzott mindenfelől. Mit volt mit tenni, a tiszt kénytelen-kelletlen visszavonult a fülkéjébe, ahonnan néhány perc múlva teljesen sima ábrázattal jött ki. Ezután a tisztok egymás között eladták a bajuszukat és nemsokára már csupa tejfőlös álló alakult az étkezőteremben. A begyült összegből már el is küldtek ötszáz koronát a Vöröskereszt egyletnek, hogy meleg ruhát vegyenek rajta a katonáknak.”³⁰²⁸

1915.

1915-ben kifutott a német Geoben és Breslau fedezésére.

1915.03.01-én Károly Ferenc József főherceg meglátogatta a hajót.

1915.05.15-én az Erzherzog Franz Ferdinand csatahajó közel 500 koronát adományozott a vak katonáknak.³⁰²⁹

1915.05.23-án, éjjel kettő és négy óra között megérkezett Pólába a hír, hogy Olaszország belépett a háborúba. Az SMS Erzherzog Franz Ferdinand és a flotta többi tagja kifutott, hogy lőjék az olasz partvidéket. Az elsődleges célpont az anconai flottabázis volt. Ancona bombázása ellenállás nélkül zajlott és sikeresnek volt mondható. A kikötőben megsemmisítettek egy olasz gőzöst, valamivel délebbre pedig súlyosan megrongálták a Turbine rombolót. Kilőtték a partvédelmi ütegeket, komoly károk keletkeztek a kikötő és a környékbeli kisvárosok épületeiben, valamint megsérült az anconai vasúti pályaudvar is. A célpontok közé tartoztak a dokkok, raktárak, olajtartályok, rádióállomások és a helyi laktanya. A bombázásban 63 olasz halt meg, civilek és katonák egyaránt.

„Váci fiúk az Adrián. (Leírás hadiflottánk támadásáról az olasz kikötők ellen.) Aranyos segélyű, vászonpapírból való elegáns levelet kaptunk. Rajta díszlik nagy betűkkel: S. M. S. „Franz Ferdinand“, az osztrák-magyar hadiflotta hatalmas csatahajójának neve. A levelet erről a hadihajóról a cenzúra engedelmével Havan István altiszt, váci fiú írta. Kedves humorral írja le azt a meglepő támadást, melyben az olasz partoknak pünkösdi hétfőjén része volt s mely után az olaszok milliói sirathatták galád hitszegésüket. A levél, mely azért is érdekes, mert egyetlen újság sem tudta még ily alapos részletezéssel megírni hajóhadunk gyönyörű operálását, így szól: . . . Sokan vagyunk mi váciak a cs. és kir. haditengerészetben és büszkén mondom, hogy mind altisztek vagyunk az 1914. évbellek kivéve, tehát nem utolsó legényei bátor és vakmerő hajóhadunknak. Ezért is, meg hát magyarok is vagyunk mindnyájan, fogja érdekelni kedves városunkat az olasz tengerparti városok és kikötőknek rendezett koncertünk, mely teljesen és kitűnően sikerült. A rendezés kitűnőségét a teljes siker bizonyítja. Az összhang egyszerűen tökéletes volt. Az első tenort a „Habsburg“, az „Árpád“ a „Babenberg“ adta a 15

³⁰²⁶ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-07-02 / 154. szám

³⁰²⁷ Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-07-02 / 154. szám

³⁰²⁸ Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-12-19 / 321. szám

³⁰²⁹ Az Est, 6. évfolyam, 1915-05-15 / 134. szám

cm-es srapsnesével, a második tenort az „Erzherzog Karl“ (ott van Schultz Márton váci fiú) és az „Erzherzog Max“. Az első basszust, mi szolgáltattuk a 25 cm-es gyújtógránátjainkkal, a második basszust a „Viribus Unitis“, a „Prinz Eligen“ és a „Tegetthoff“ drednaughtok fújták a 30 feles kitűnő Skodáikból. De hát hogy kezdjem az elején! Pünkösöd vasárnapján a délutáni órákban adták tudtára a hadihajók legénységének, hogy Olaszország éjféltől kezdve hadi állapotban levőnek tekinti magát velünk szemben és most már végre a mi időnk is elérkezett a cselekvésre. Egetverők hurráival fogadtuk ezt a bejelentést és alig vártuk az indulást, hogy a szövetségszegőt megleckéztessük! Este nyolc óraker kifizott az egész flotta Pólából. Gyönyörű időnk volt. Velünk egy időben indultak meg a Sebenicoban tartózkodó cirkáló hajóink is. Hajnali három óraker Ancona hadi- és kereskedelmi kikötő előtt állottunk. Vártuk a virradást. Ez alatt a „Novarra“ gyorscirkálónk egy torpedóbojttal a corsini kikötőt hozta rendbe. A folyó fölött a hídon ép egy katonavonat robogott, szépen kilötte alól a hidat. A „Sand Georg“ páncélos cirkáló Rimini város vasútját, „Zrínyi“ testvérhajónk Sengaliát, a nagy flotta pedig Ancona, kikötőjét, az „Admiral Spaun“ Sinarca hídját és vasútját, „Helgoland“, „Lika“, „Csepel“ és „Tátra“ gyorscirkálók Manfredoniát, Barletta városok műveit lötték rommá! Szépen volt elrendezve! Hauss Antal flottaparancsnok úr őexcellenciája a „Habsburg“-on volt behajózva és reggel 4 óra 20 percker adta le az első lövést a parti ütegekre. A mi hajónk: „Franz Ferdinand“ 4 óra 58 percker szólalt meg először és pont 5 óraker „tűzet szüntess“ harsogta a trombitaszó. Mi a flottával ezt az alapos munkát csináltuk: Összelőttük az olasz parti ütegeket, (meg se tudtak többet mukkanni,) a kikötőparancsnokság, a hadkiegészítő parancsnokság palotái, a nagy olajtartály, az úszó dock, amelyben egy olasz drednaught állt építés alatt, összelöve, elsüllyesztve! Bár messzelátóinkon mindent jól láttunk, mégis csak sejtjük, hogy mennyi millió és millió az olaszok kára. Nekünk mindössze egy sorhajóhadnagyunk és négy matrózunk életébe került a gyönyörű kirándulás és hatan megsebesültek a „Novarrán“ és a „Torpedoboot 80-on.“ Azt, hogy mit műveltek többi bátor hajóink és repülőink Velencében, a corsini csatornában, Barlettában — szóval végig az olasz csizma hozzánk fekvő oldalán, talán már közölték az újságok. Mindezeket nem azért írom le, mintha többnek akarnánk látszani, mint vagyunk. Mi Isten ujját látjuk s láthatják ellenségeink is. Kicsi a mi flottánk, de mindenre kész és bátor! Még meg fogják látni, mert mindnyájan égünk a vágytól, hogy megláthassák ezt a galád szövetségszegők is!”³⁰³⁰

A háború egész ideje alatt az SMS Erzherzog Franz Ferdinand-ot csak 1915. május 30-án érte sérülés, amikor egy olasz légitámadás során igyekezett elkerülni a bombákat és eközben összeütközött egy rombolóval. A romboló a The New York Times állítása szerint elsüllyedt, de ezt más forrás nem erősíti meg. Ezután a flotta a háború végéig beszorult Pólába.

1917.

„Tartalék-rajul 3 sorhajó (Franz Ferdinand, Radetzky, Zrínyi), egyenként 14.000 tonna, és ezek mellé egy cirkáló- és torpedó-raj volt beosztva.”³⁰³¹

1919.

A csatahajó részt vett Velencében, az 1919 márciusában tartott olasz győzelmi díszszemlén. A saint-germaini békeszerződés a hajót végleg az olaszoknak ítélte.

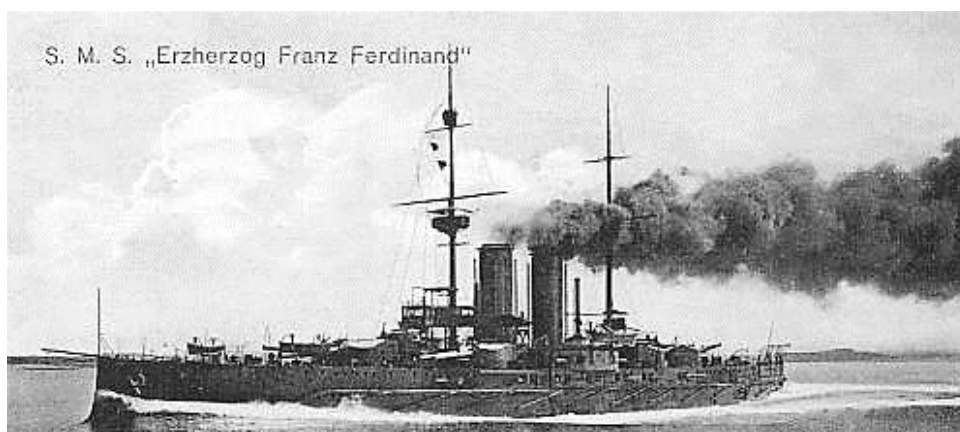
„Az új Póla Milyen állapotban hagyták az osztrákok? — A Pesti Napló tudósítójától — Genf, január 31. A „Corriere della Sera“ pólai tudósítója érdekesen számol be a pólai arzenálban talált züllött állapotokról és az új rendről. Póla volt tudvalevően a monarcha legnagyobb arzenálja. Az olasz újságíró szerint a Pólába érkezett olasz tengerésztiszteknek valósággal új háborút kellett indítaniuk az ott uralkodó zűrzavar, rendetlenség, anarkia és szemét ellen. A Póla összes terein és utcáin fedezékeket építettek az olasz repülőátadások ellen, de ezek legnagyobb része romokban hevert. E fedezékek öreg hajók vasbordáiból, gránitkövekből, homokzsákokból stb. épültek és sok millióba kerülhettek. A hajók bassinjeit, az utcákat, a villamosok sineit elborították a köhalmazok, vasdarabok és a szétömlő homok. A matrózok szovjetet alakítottak, senki sem parancsolt és mégis mindenki parancsolt. Ma azonban a pólai osztrák munkások is megállapítják, hogy a régi Pólát nem lehet megismerni. A két hónapi olasz

³⁰³⁰ Váci Hírlap, 29. évfolyam, 1915-06-16 / 46. szám

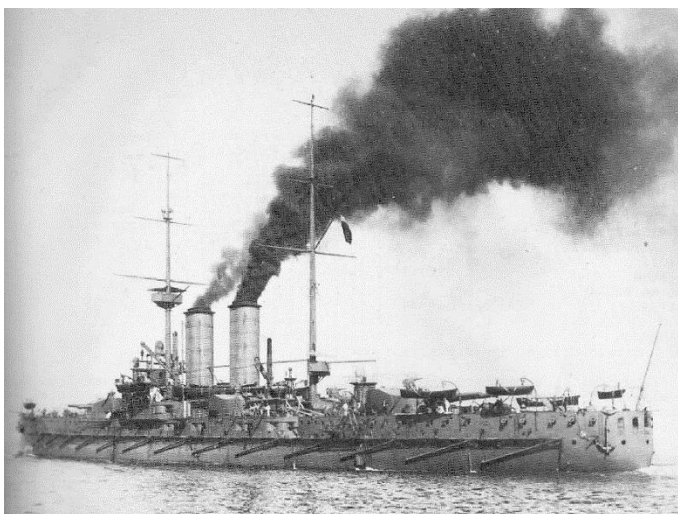
³⁰³¹ Dunántúl, 7. évfolyam, 1917-07-11 / 156. szám

uralom tökéletes rendet teremtett, Póla elfoglalása előtt az arzenál fegyver- és muníciókészlete fölött mindenki rendelkezhetett. A város minden részén, minden lakosánál, minden házban lehetett találni muníciót és fegyvereket. Mindezt összeszedték, a gyárat, műhelyeket, a hajódockokat, öreg, elhanyagolt hajókat, vasutakat rendbehozták. Az osztrákmagyar hajókat a legrosszabb állapotban találták: törött ablakok, kifosztott kabinok, széttört kémények, robbanószerkezetek minden sarokban, folyosókon; mintha valami rosszakarató őrület tombolt volna itt, mely mindent megsemmisíteni vagy elrabolni akart. A Tegethoff, Prinz Eugen, Erzherzog Franz Ferdinand stb. voltak ily állapotban, de ma nem lehet rájuk ismerni, annyira rendbehozták az olaszok. A nagy „Wien” hajót kiemelték a vízből és újjáalkották. A német feliratokat eltávolították, ma már Póla teljesen olasz lett és Cagni altengernagy parancsnoksága alatt áll, ki az újjászervezést megteremtette.”³⁰³²

1926-ban Olaszországban lebontották.

³⁰³² Pesti Napló, 70. évfolyam, 1919-02-01 / 28. szám

Parancsnokai:

1910.06.05 – 1910.06.10. Marius August Peter Ratkovic von Modrus korvettkapitány³⁰³³

1910.06.10-1910.10.13. Georg Ritter von Kirchmayer sorhajókapitány

1910.10.13-1911.04.30. Josef Ritter von Schwarz sorhajókapitány

1911.04.30-1911.10.18. Oskar Gassenmayr sorhajókapitány

1911.10.18-1912.08.20. Richard Ritter von Barry sorhajókapitány

1912.08.20-1913.04.23. Oskar Hansa sorhajókapitány

1913.04.23-1914.03.05. Hugo Zaccaria sorhajókapitány

1914.03.05-1917.06.19. Kamillo von Schwarzl sorhajókapitány

1917.06.19 – 1918.02.15. Ferdinand Ritter von Purschka sorhajókapitány

1918.02.22 – 1918. március Josef Albert Seitz von Treffen sorhajókapitány

1918.03.10 – 1918.04.14. Heinrich Freiherr Pergler von Perglas sorhajókapitány³⁰³⁴

1918.08.26 – Hermann Jobst sorhajókapitány³⁰³⁵

³⁰³³ <https://www.paluba.info/smf/index.php?topic=27470.0>

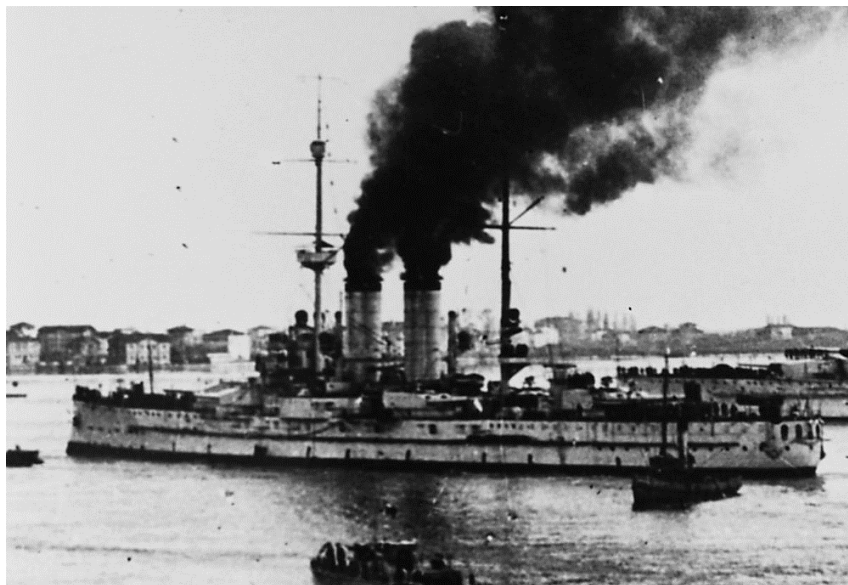
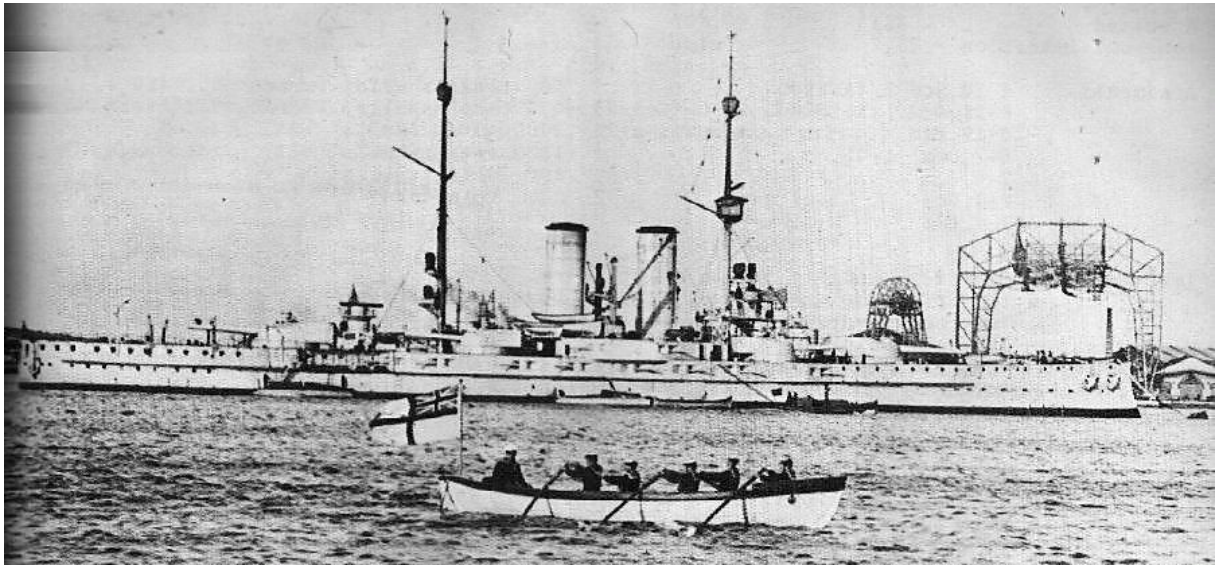
³⁰³⁴ Mihály Krámel: Austro – Hungarian battleships and battleship designs 1904-1914, Belvedere, Szeged 2021

https://issuu.com/belvederemeredionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/158

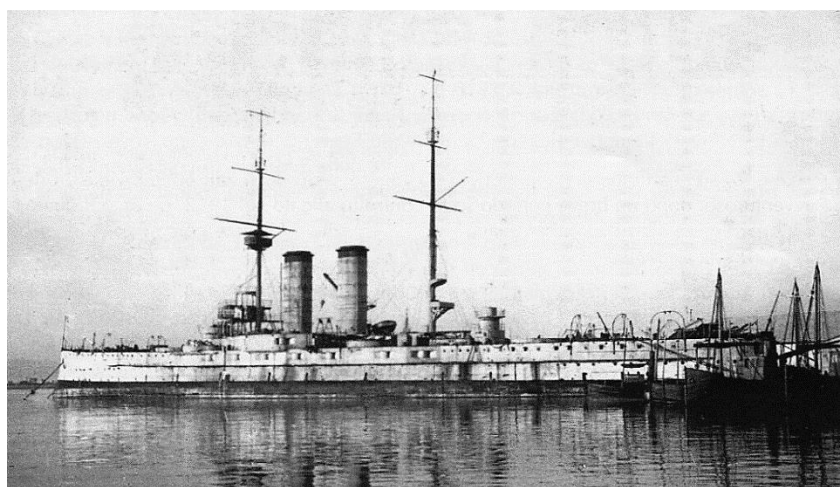
Kráml Mihály Az Osztrák–Magyar Monarchia csatahajói 1904–1914: A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest, 2018

https://hadisir.militaria.hu/uploads/files/17029300_1586942760.pdf

³⁰³⁵ <https://www.paluba.info/smf/index.php?topic=27470.0>

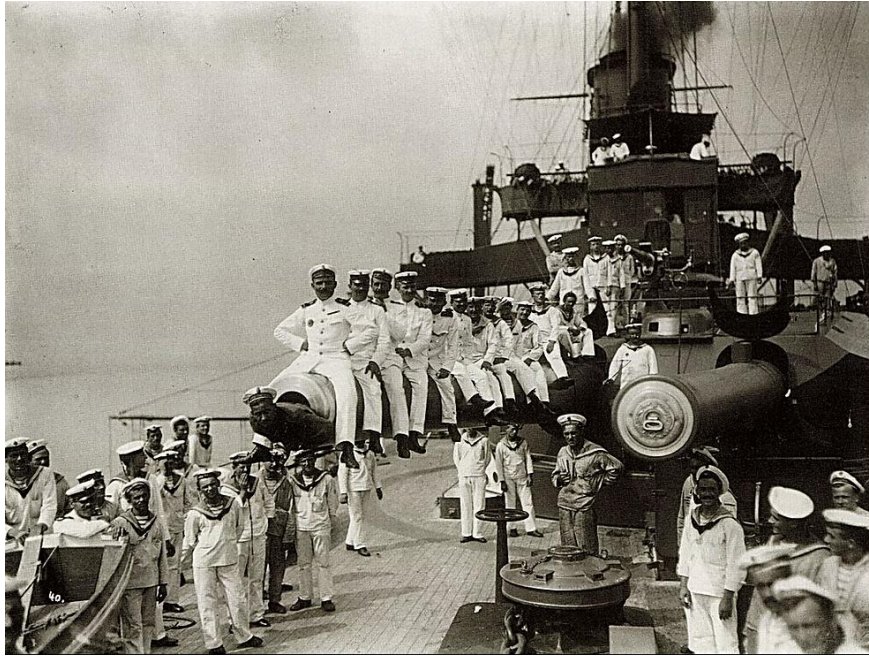

1919.03.22-én Velencében

A hajó 1922-ben³⁰³⁶

³⁰³⁶ <https://www.destinationjourney.com/historical-military-photographs/sms-erzherzog-franz-ferdinand-austro-hungarian-pre-dreadnought/>

3037

Admirálisok:

1910 Kunsti Alajos (Alois von Kunsti) ellentengernagy

1911 Anton Haus ellentengernagy zászlóshajója

1911 Alois von Kunsti ellentengernagy zászlóshajója

1911 gróf Kriszty Alajos ellentengernagy

1912 lovag Chmelarz Jenő ellentengernagy

1913 Nyegován Miksa ellentengernagy

1914 Villenik Antal ellentengernagy

A hajó megjelenése az irodalomban:

„A kékszemű terrorista: REGÉNY A KOMMUNISTA VILÁGBÓL. Írta: Szentgáli István. „Hamarosan talált egy patrónust is. Funda, Árpádnak hívták, gépész volt az Erzherzog Franz Ferdinánd csatahajón.”³⁰³⁸

³⁰³⁷ [https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Erzherzog_Franz_Ferdinand_\(ship,_1910\)#/media/File:Bruner-Dvo%C5%99%C3%A1k_-_n%C3%A1mo%C5%99n%C3%ADci_na_lodi_SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand_\(1908\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Erzherzog_Franz_Ferdinand_(ship,_1910)#/media/File:Bruner-Dvo%C5%99%C3%A1k_-_n%C3%A1mo%C5%99n%C3%ADci_na_lodi_SMS_Erzherzog_Franz_Ferdinand_(1908).jpg)

³⁰³⁸ Friss Ujság, 24. évfolyam, 1919-11-06 / 147. szám